Socialutskottets betänkande

1984/85:27

om ny omsorgslag (prop. 1984/85:176)

I betänkandet behandlas förslagen i proposition 1984/85:176 med förslag till lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. jämte motioner.

Utskottet har i ärendet uppvaktats av företrädare för Svenska facklärarförbundet, Handikappförbundens Centralkommitté, HCK, och dess medlemsförbund, FUB Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna, RBU Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar, SRF Synskadades riksförbund och Riksföreningen för cystisk fibros (RFCF) m. fl.

Sammanfattning

Utskottet tillstyrker med vissa ändringar regeringens förslag till lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.

Med anledning av motionsyrkanden (m, c, fp) om annan avgränsning av personkretsen uttalar utskottet att det behövs ett fortsatt utredningsarbete som skall inriktas på att precisera vilka grupper som bör omfattas av lagen och belysa behovet av kompletterande särskilda omsorger. Utskottet understryker att utredningsarbetet bör bedrivas skyndsamt och att syftet bör vara att utvidga omsorgslagen att gälla alla barn och ungdomar som har behov av särskilda omsorger. Detta föreslås riksdagen ge regeringen till känna.

Med anledning av motionsyrkanden (s, fp) föreslår utskottet att benämningen "grupphem" i lagförslagen ändras till "gruppbostad" för att markera att det är fråga om en integrerad boendeform som inte skall jämställas med en vårdinrättning.

Med anledning av olika motionsförslag (s, c, fp, vpk) föreslår utskottet vidare att landstingskommunerna får rätt att ta ut skäliga avgifter för kost och logi av psykiskt utvecklingsstörda som har hel pension eller inkomst av eget arbete. Härigenom undanröjs ett formellt hinder för erhållande av kommunalt bostadstillägg (KBT). Mot rätten att ta ut avgift bör vidare enligt utskottet svara en rätt för den enskilde att själv uppbära sin pension och betala avgiften i vanlig ordning. Utskottet anser därför att landstingskommunen inte skall kunna uppbära pensionen för utvecklingsstörda som får särskilda omsorger enligt den nya lagen. Detta föreslås riksdagen ge regeringen till känna. De utvecklingsstörda som är ur stånd att själva ta del i ansvaret för sin ekonomi bör enligt utskottets mening kunna få hjälp av landstinget på frivillig basis eller, om så erfordras, biträde genom god man eller förmyndare.

Utskottet avstyrker motionsyrkanden (c, vpk) om fortsatt landstingskommunalt huvudmannaskap för särförskolan. Häremot reserverar sig utskottets c- och vpk-ledamöter. Vidare avstyrks ett motionsyrkande (m) om återhållsamhet med avveckling av vårdhemmen. Häremot reserverar sig m-ledamöterna. Utskottet avstyrker också ett motionsyrkande (m) om utvidgning av den s. k. tillsynslagens ansvarsregler till att omfatta omsorgsverksamhetens personal på samma sätt som personal inom hälso- och sjukvården. Utskottet understryker dock att det är angeläget att regeringen överväger den frågan i samband med viss annan översyn av tillsynslagen. M-ledamöterna reserverar sig till förmån för motionsförslaget.

Propositionen

Regeringen (socialdepartementet) har föreslagit riksdagen att

dels anta ett i propositionen framlagt och av lagrådet granskat förslag till lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.,

dels anta ett i propositionen framlagt och av lagrådet granskat förslag till lag om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.,

dels anta ett i propositionen framlagt och av lagrådet granskat förslag till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763),

dels godkänna vad som föreslagits i fråga om regionala insatser på skolområdet.

Lagförslagen fogas till betänkandet som *bilaga 1*.

Motioner

Motion som väckts under allmänna motionstiden 1985

I motion 1984/85:709 av Gullan Lindblad och Siri Häggmark (båda m) föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till ändring av lagen om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen så att även omsorgsvårdens personal kommer att stå under socialstyrelsens tillsyn.

Motioner som väckts med anledning av propositionen

I motion 1984/85:3133 av Nils Olof Gustafsson och Marianne Stålberg (båda s) hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att boende i grupphem för psykiskt utvecklingsstörda skall jämställas med ett eget boende och ej med boende på vårdinrättning,

2. att riksdagen beslutar att bestämmelsen enligt 13 § den föreslagna lagen ges en lydelse som överensstämmer med den praxis som tillämpas inom omsorgsverksamheten.

I motion 1984/85:3134 av Ulla Tillander m. fl. (c) hemställs

1. att riksdagen beslutar att i den kommande omsorgslagen personkretsen för särskilda omsorger utvidgas i enlighet med vad i motionen anförts,

2. att riksdagen beslutar att landstingskommunerna tills vidare skall bibehålla huvudmannaskapet för förskolan för de barn som omfattas av omsorgslagen,

3. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts angående handikappade förskolebarns integrering,

4. att riksdagen beslutar att den handikappade ges möjlighet att själv uppbära sin pension och betala ersättning för kost och logi till landstingskommunen.

I motion 1984/85:3135 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att de former av självständigt boende som kan komma i fråga för psykiskt handikappade skall berättiga till KBT om de ekonomiska villkoren för detta uppfylls,

2. att riksdagen avvisar förslaget om att särförskolan inordnas i den kommunala barnomsorgen.

I motion 1984/85:3136 av Ingemar Eliasson m. fl. (fp) hemställs

1. att riksdagen beslutar att lagen om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. även skall innefatta rörelsehindrade barn och ungdomar under 20 år och kallas Lag om vissa handikappomsorger,

2. att riksdagen hos regeringen begär en skyndsam översyn av vilka grupper av barn och ungdomar som denna lag härutöver bör omfatta,

3. att riksdagen beslutar att beteckningen gruppbostad skall användas i stället för grupphem i omsorgslagen,

4. att riksdagen beslutar att den handikappade skall ha möjlighet att själv uppbära sin pension och betala hyra och ersättning för mat m. m. till landstinget.

I motion 1984/85:3137 av Nils Carlshamre m. fl. (m) hemställs

1. att riksdagen beslutar att den i proposition 1984/85:176 föreslagna nya omsorgslagen, utöver den i propositionen angivna personkretsen, skall omfatta alla handikappade barn och ungdomar under 20 år som har behov av de i lagen angivna särskilda omsorgerna,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande vårdhem för vuxna psykiskt utvecklingsstörda.

Utskottet

Bakgrund

Regler om skolundervisning, vård och omsorger i övrigt åt psykiskt utvecklingsstörda finns för närvarande i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (omsorgslagen). Lagen avser psykiskt

utvecklingsstörda, som på grund av hämmad förståndsutveckling för sin utbildning eller anpassning i samhället eller i övrigt behöver särskilda omsorger genom det allmänna. Lagen har undergått endast smärre ändringar av formell karaktär under de år den har varit i kraft. Samtidigt har emellertid den faktiska omsorgsverksamheten undergått, och undergår alltjämt, stora förändringar.

I augusti 1977 beslöt den dåvarande regeringen att tillkalla en kommitté med uppdrag att utreda frågorna om omsorgerna för psykiskt utvecklingsstörda, psykotiska barn och flerhandikappade.

Kommittén, som antog namnet omsorgskommittén, avlämnade i juni 1981 sitt betänkande (SOU 1981:26) Omsorger om vissa handikappade. I betänkandet lades fram förslag bl. a. till en ny lag om handikappomsorger samt till ändring i skollagen (1962:319) och vissa andra lagar, vilka förslag tillsammans syftade till att ersätta bl. a. 1967 års omsorgslag. I betänkandet behandlades också en rad andra frågor med anknytning till handikappområdet, t. ex. arbetsmarknaden, fritid och kultur, handikappades inflytande och invandrare med handikapp. Vidare lades fram vissa förslag om stöd till begåvningshandikappade föräldrar och deras barn. Betänkandet har remissbehandlats.

I december 1983 tillkallade socialministern, efter regeringens bemyndigande, en arbetsgrupp för den fortsatta beredningen av ärendet. Arbetsgruppen, som kallade sig omsorgsberedningen, avlämnade den 18 december 1984 en rapport med förslag till ny lagreglering på området, vilken ligger till grund för propositionen.

Allmänt om förslaget till ny omsorgslag

Den föreslagna nya omsorgslagen skall tillsammans med planerade ändringar i skolförfattningarna fr. o. m. den 1 juli 1986 ersätta den nuvarande omsorgslagen. Utgångspunkten för förslagen kan sägas vara de i handlingsprogrammet i handikappfrågor angivna grundsatserna om integrering och normalisering (jfr SoU 1982/83:27). Omsorgerna syftar till att ge den enskilde större möjligheter till delaktighet och gemenskap i samhället och skall inriktas på att utveckla den enskildes egna resurser.

Den nya lagen föreslås omfatta dels psykiskt utvecklingsstörda, dels personer som på grund av en hjärnskada, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, har fått ett betydande och bestående begåvningshandikapp, dels slutligen personer med barndomspsykos. Lagen reglerar de insatser som de angivna grupperna behöver utöver dem som socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen ger. Dessa extra insatser kallas *särskilda omsorger* och skall uttryckligen vara en rättighet. De särskilda omsorgerna föreslås vara

1. rådgivning, annat personligt stöd samt stöd av en kontaktperson,
2. daglig verksamhet för dem som inte förvärvsarbetar eller utbildar sig,

3. korttidsvistelse utanför det egna hemmet i syfte främst att avlösa anhöriga i vård och tillsyn,

4. bostad i familjehem eller i elevhem för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet,

5. bostad i grupphem för vuxna som inte kan bo självständigt.

Rätt till omvårdnad, fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter skall garanteras vissa grupper.

Landstingskommunerna skall enligt förslaget behålla ansvaret för de särskilda omsorgerna, men en möjlighet öppnas att genom avtal föra över uppgifter från landstingskommun till kommun.

För dem som inte kan bo i det egna hemmet skall således i stället finnas möjlighet att bo i familjehem eller elevhem (barn och ungdomar) eller grupphem (vuxna). De nuvarande vårdhemmen för barn och ungdom skall avvecklas skyndsamt och nyintagningen skall upphöra. Vårdhemmen för vuxna och specialsjukhusen föreslås bli avvecklade i den takt de ekonomiska förutsättningarna och hänsynen till dem som bor där medger. Nyintagning skall få ske endast om synnerliga skäl föreligger.

Beträffande undervisningen föreslås att reglerna om särskolan skall tas in i en ny skollag, som förbereds inom regeringskansliet. Landstingskommunerna skall enligt förslaget ändock behålla huvudmannaskapet för särskolan. Ansvaret för förskoleverksamheten för utvecklingsstörda barn föreslås däremot bli överfört till primärkommunerna.

Vård oberoende av samtycke skall inte längre kunna ges enligt omsorgslagen. De särskilda omsorgerna skall således ges endast på den utvecklingsstördes eller i vissa fall hans vårdnadshavares, förmyndares eller gode mans begäran. Beslut om särskilda omsorger enligt den föreslagna lagen, föreslås kunna överklagas till länsrätt. Socialstyrelsen föreslås liksom hittills ha tillsyn över omsorgsverksamheten.

I avvaktan på att vårdhemmen och specialsjukhusen avvecklats förs bestämmelserna angående dessa vårdformer över till en promulgationslag med övergångsbestämmelser till den föreslagna omsorgslagen. I den lagen föreslås även de nuvarande reglerna om vård oberoende av samtycke ingå i avvaktan på ny lagstiftning om tvångsvård för psykiskt störda.

Utskottet behandlar i det följande propositionsförslagen under särskilda sakrubriker.

Personkretsen

I propositionen föreslås som nämndes ovan att den nya omsorgslagen skall gälla förutom psykiskt utvecklingsstörda även personer som på grund av en hjärnskada, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, har fått ett betydande och bestående begåvningshandikapp samt personer med barndomspsykos (1 §). Omsorgskommittén föreslog i sitt betänkande en väsentligt större personkrets, nämligen dels alla handikappade barn och ungdomar

Rättelse: S. 35, 4 § vänster och höger spalt, nedersta raderna
Står: 13 och 14 §§ Tillkommer: samt 16 §

under 20 år, dels vuxna människor med psykisk utvecklingsstörning eller barndomspsykos eller med annan bestående eller betydande funktionsnedsättning som inte beror av åldrande eller psykisk sjukdom.

Socialministern anför att remissopinionen varit splittrad beträffande bestämningen av personkretsen samt att omsorgsberedningens förslag sammanfaller med det av regeringen framlagda. Som skäl för den avgränsning som föreslås i propositionen framhåller socialministern bl. a. att de två nya grupper som föreslås föras in under omsorgslagens bestämmelser har behov som ligger mycket nära dem som psykiskt utvecklingsstörda har. Beträffande omsorgskommitténs förslag instämmer socialministern med invändningar från en del remissinstanser. Å ena sidan uppfattas det som en godtycklig avgränsning att till gruppen psykiskt utvecklingsstörda – som får livslånga omsorger enligt lagen – föra andra handikappade under 20 års ålder. Dessa kritiker hävdar, att den tillkommande gruppen inte bör begränsas på detta sätt, utan att den bör få behålla sina rättigheter även som vuxna. Å andra sidan kritiseras omsorgskommittén för att den föreslagit en handikapplag med särbestämmelser för handikappade, som rubbar förutsättningarna för den jämställdhet med andra medborgargrupper som håller på att utvecklas enligt riktlinjerna om normalisering och delaktighet.

Socialministern anför vidare att han anser det framlagda förslaget väl ägnat för en revision av omsorgslagen för psykiskt utvecklingsstörda och att riksdagen bör beredas möjlighet att besluta om en sådan lag under innevarande riksmöte. Emellertid anmäler socialministern att han även tagit upp frågan om att utreda behovet av åtgärder för andra barn och ungdomar än dem som nu föreslås ingå i omsorgslagens personkrets och att han avser att senare återkomma till regeringen i denna fråga (prop. s. 128).

Frågan om avgränsningen av personkretsen tas upp i tre motioner. I *motionerna 1984/85:3137 av Nils Carlshamre m. fl. (m)* och *1984/85:3134 av Ulla Tillander m. fl. (c)* hemställs att den kommande omsorgslagen, utöver den i propositionen angivna personkretsen, skall omfatta alla handikappade barn och ungdomar under 20 år som har behov av de i lagen angivna särskilda omsorgerna (*yrkande 1* i båda motionerna). Motionärerna, som i denna del anknyter till omsorgskommitténs förslag, framhåller att många landsting är i färd med att bygga upp en gemensam habiliteringsorganisation för alla handikappade barn och ungdomar oavsett diagnos och med rätten till stöd grundad på behov. Med en sådan avgränsning av personkretsen som föreslås i lagen skulle endast omkring hälften av de barn och ungdomar som behöver särskilt stöd få det enligt lag, vilket enligt motionärerna vore olyckligt.

I *motion 1984/85:3136 av Ingemar Eliasson m. fl. (fp)* begärs dels att lagen om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. även skall innefatta rörelsehindrade barn och ungdomar under 20 år och kallas Lag om vissa handikappomsorger (*yrkande 1*), dels att en skyndsam översyn av vilka grupper av barn och ungdomar som denna lag härutöver bör omfatta skall göras (*yrkande 2*). Enligt motionärerna råder det tämligen bred enighet om

att personkretsen bör utvidgas och motionärerna anser att det kan finnas anledning att överväga införandet av en allmän handikapplag. Motionärerna framför samma kritik som den ovan anförda mot att endast vissa barn och ungdomar som behöver särskilda omsorger kommer att få det med stöd av lag och med rätt att överklaga fattade beslut. Enligt motionärerna har dock regeringens beredning av frågan medfört att oklarheter uppstått. Motionärerna föreslår av det skälet att lagen omedelbart utsträcks att gälla även rörelsehindrade barn och ungdomar och att en skyndsam utredning av vilka ytterligare grupper som dessutom bör ingå måste göras.

Utskottet gör följande bedömning.

Frågan om vilken personkrets som skall omfattas av lagstiftningen är av central betydelse för lagens innehåll och utformning. Frågeställningen inskränker sig nämligen inte enbart till avgränsningen av vilka grupper som kan behöva särskilda omsorger utan måste också innefatta en genomgång av vilka omsorger som behövs för resp. grupp. Det arbete som har utförts av omsorgskommittén och fullföljts av omsorgsberedningen har haft som huvudsaklig utgångspunkt att göra en översyn av 1967 års omsorgslag. De särskilda omsorger som föreslås i propositionen tar därför framför allt sikte på de behov som finns hos de utvecklingsstörda. Utskottet konstaterar även att propositionens förslag till personkrets innebär en utvidgning så att två grupper – vissa hjärnskadade samt personer med barndomspsykos – vilka stått utanför den nuvarande lagens personkrets, men som har behov som ligger mycket nära de utvecklingsstördas, nu inordnas i omsorgssystemet.

Utskottet delar uppfattningen att den nuvarande omsorgslagen bör revideras och utvidgas. Utskottet biträder därför propositionens förslag. Den i propositionen föreslagna utvidgningen av personkretsen bör emellertid ses som ett första steg i reformarbetet. Utskottet anser att alla handikappade barn och ungdomar borde ges samma stöd som nu föreslås för de ovan angivna grupperna. Som anförs i motionerna (m, c, fp) talar starka humanitära skäl för att också övriga grupper av handikappade barn som har behov av särskilda omsorger kommer i åtnjutande av den reviderade omsorgslagens rättigheter.

Som framkommit vid beredningsarbetet förutsätter emellertid en sådan utvidgning ytterligare utredningsarbete. I propositionen framhålls att socialministern har för avsikt att senare återkomma till regeringen i frågan om att utreda behovet av åtgärder för andra grupper av barn och ungdomar än dem som nu föreslås ingå i omsorgslagens personkrets. Detta utredningsarbete skall enligt utskottets mening inriktas på att precisera vilka grupper som bör omfattas av lagen och belysa behovet av kompletterande särskilda omsorger. Utskottet vill vidare kraftigt understryka att utredningsarbetet bör bedrivas skyndsamt. Syftet bör vara att utvidga omsorgslagen att gälla alla barn och ungdomar som har behov av särskilda omsorger. Detta bör med anledning av motionerna 1984/85:3134 (c) yrkande 1, 3136 (fp) yrkandena 1 och 2 samt 3137 (m) yrkande 1 ges regeringen till känna.

Gruppbostad för vuxna

En av de särskilda omsorger som föreslås i propositionen är *bostad i grupphem för vuxna som inte kan bo självständigt*, 4 § första stycket 5.

I propositionen framhålls (s. 32) att vuxna psykiskt utvecklingsstörda liksom andra vuxna skall ha möjlighet att lämna föräldrahemmet och skapa sig ett eget hem. Det är ett led i en normalisering av psykiskt utvecklingsstördas villkor. Tidpunkten för en flyttning till egen bostad kan variera. Resurser måste ställas till förfogande för att medge att den som så önskar kan flytta till en enskild eller kollektiv bostad, men det måste också finnas olika former av stöd och service till den som för kortare eller längre tid bor kvar hos föräldrar eller nära anhöriga.

Ett hinder i utvecklingen mot att vuxna utvecklingsstörda flyttar hemifrån har varit bristen på alternativa bostäder med individuellt avpassade stödresurser. Då nu möjligheten för vuxna utvecklingsstörda att flytta hemifrån framhålls, måste även möjligheterna för dem att göra detta skapas. Små gruppbostäder i den vanliga bostadsmiljön, i propositionen kallade grupphem, anges då i propositionen vara ett bra alternativ. Grupphemmen bör således vara integrerade i den vanliga miljön och utgöra bostad för fyra till sex vuxna. Kraven på tillsyn i bostaden kommer enligt socialministern att variera, beroende på de enskildas behov. Vid vissa hem kan det enligt propositionen krävas vakande nattpersonal, andra kan klara sig med sovande nattpersonal och i många fall kan det räcka med att någon finns till hands i närheten. I propositionen framhålls vidare att grupphemmen skall vara de utvecklingsstördas bostad och att det är väsentligt att de som bor där känner att de inte bor i en institution. De personer som skall ge hjälp och stöd av olika slag till dem som bor i grupphemmen måste ge detta under hänsynstagande till att de utför sitt arbete i vad som är de psykiskt utvecklingsstördas hem. I arbetsuppgifterna kommer att ingå att utföra alla i ett hem vanligt förekommande sysslor tillsammans med dem som bor där.

Grupphemmen skall ersätta såväl nuvarande inackorderingshem som – på sikt – vårdhem och specialsjukhus. Det understryks i propositionen att avsikten inte är att grupphemmen skall byggas, utrustas och drivas som mycket små institutioner/vårdhem. Avsikten är i stället att landstingen skall tillhandahålla denna alternativa boendeform för vuxna som inte klarar av en helt egen bostad och de skall även se till att de boende får det stöd och den stimulans som de behöver för att leva ett värdigt liv.

I *motion 1984/85:3136 av Ingemar Eliasson m.fl. (fp)* hemställs att beteckningen gruppbostad skall användas i stället för grupphem (*yrkande 3*). Motionärerna anför att många utvecklingsstörda reagerar mot benämningen grupphem som lätt för tanken till institutioner. Då enligt motionärerna boendet för psykiskt utvecklingsstörda så långt det är möjligt skall vara ett självständigt boende bör beteckningen gruppbostad användas. I *motion 1984/85:3133 av Nils-Olof Gustafsson och Marianne Stålberg (båda s)*

framhålls att boende i grupphem för psykiskt utvecklingsstörda skall jämställas med ett eget boende och inte med boende på en vårdinrättning (*yrkande 1*). Bakgrunden är att försäkringsöverdomstolen i en dom likställt inackorderingshem/grupphem med vård på vårdinrättning och bl. a. som följd därav vägrat kommunalt bostadstillägg (KBT).

Valet av benämningen grupphem för den beskrivna boendeformen diskuteras inte i propositionen. Statsrådet anför endast (s. 31) att "för vuxnas boende i kollektiva former används i det följande termen grupphem" och (s. 33) "Vuxna bör, likaväl som barn och ungdomar, i största möjliga utsträckning bo i mindre grupper integrerade i samhället. Samma riktmärke för gruppstorlek (dvs. fyra till sex personer) skall gälla för dessa som för elevhem men de bör alltså kallas grupphem." I regeringens proposition 1984/85:142 om förbättrade boendeförhållanden för gamla, handikappade och långvarigt sjuka används begreppet gruppbostad för kollektivt boende som betingas av gemensamma önskemål om stöd, hjälp och vård samt där de boende har tillgång till vissa gemensamma ytor och funktioner. Enligt vad utskottet har sig bekant använder även många landsting benämningen gruppbostad för de i propositionen avsedda bostäderna. I sammanhanget vill utskottet också nämna att FUB i en skrivelse till utskottet hemställt att beteckningen "grupphem" för den angivna bostadstypen byts ut mot "bostad med service" eller "gruppbostad". Även HCK tillstyrker att beteckningen på de avsedda bostäderna blir "gruppbostäder".

Mot bakgrund av vad i propositionen anförs om att den angivna boendeformen för vuxna inte skall vara en form av liten institution/vårdhem och till att beteckningen gruppbostad används såväl av många landsting som i regeringens proposition 1984/85:142 anser utskottet övervägande skäl tala för att även i omsorgslagen använda benämningen gruppbostad. Detta klargör bättre karaktären på det avsedda boendet.

Utskottet förordar också att uttrycket "som inte kan bo självständigt" ändras till "som inte kan bo i en egen bostad" (jfr. prop. s. 61). Syftet är att markera att även boende i gruppbostad skall utformas med sikte på största möjliga självständighet för den enskilde.

Av språkliga skäl bör vid angivna förhållanden omsorgerna i p. 4 resp. 5 benämnas boende i elevhem etc. resp. boende i gruppbostad.

Med anledning av motionerna 1984/85:3133 (s) yrkande 1 och 3136 (fp) yrkande 3 föreslår utskottet sålunda att propositionens lagförslag (4 § första stycket 4. och 5. och andra stycket) ändras på sätt som framgår av *bilaga 2*. En motsvarande ändring bör göras i 8 § promulgationslagen (se *bilaga 3*).

Avgifter för boende m. m.

I *motion 1984/85:3133 av Nils-Olof Gustafsson och Marianne Stålberg (båda s)* anförs att begreppen normalisering och integrering är vägledande för all omsorgsverksamhet och att den övergripande utgångspunkten är att

alla människor skall ha samma rättigheter i samhället och ges möjlighet till ett meningsfullt liv. Bestämmelsen i 56 § i nuvarande omsorgslag, som återfinns oförändrad i 13 § i den föreslagna lagen, och som innebär att psykiskt utvecklingsstörda personer som är berättigade till folkpension inte har någon kostnad för sitt boende, riskerar dock att motverka propositionens i övrigt långtgående ambitioner mot en normalisering av villkoren för psykiskt utvecklingsstörda personer. Praxis är nämligen sedan flera år att flertalet utvecklingsstörda som bor på inackorderingshem/grupphem själva uppbär sin pension och erlägger hyra för bostaden. Detta är i enlighet med en önskvärd strävan att bryta passivisering och i stället utveckla självkänsla och egenvärde. Motionärerna begär att bestämmelsen enligt 13 § den föreslagna lagen ges en lydelse som överensstämmer med den praxis som tillämpas inom omsorgsverksamheten (*yrkande 2*).

Liknande tankegångar förs fram i *motion 1984/85:3134 av Ulla Tillander m.fl. (c) (yrkande 4)* och i *motion 1984/85:3136 av Ingemar Eliasson m.fl. (fp) (yrkande 4)*. Motionärerna anför att det under senare år har blivit allt vanligare att huvudmännen i stället för att utnyttja sin rätt att uppbära pensionen låter den handikappade själv disponera över den och betala avgift för kost och logi. Erfarenheterna av detta system är enligt motionärerna goda, då den handikappade genom detta tillvägagångssätt får en bostad som han själv ansvarar och betalar hyra för. Den nya omsorgslagen bör enligt motionärerna ge uttrycklig möjlighet för den handikappade att få sin pension och betala för mat och logi.

I *motion 1984/85:3135 av Lars Werner m.fl. (vpk)* tas upp rätten till kommunalt bostadstillägg (KBT) vid boende i grupphem (*yrkande 1*). Motionärerna anför bl. a. att de som bor i grupphem så långt förutsättningar för detta finns bör sköta sin egen ekonomi. Gruppbemsboende bör vara så likt eget boende som möjligt.

I propositionen föreslås som ovan nämnts att gruppbostäder skall ersätta såväl de nuvarande inackorderingshemmen som vårdhemmen och specialsjukhusen. Gruppbostäderna skall inte drivas som mycket små institutioner eller vårdhem utan fungera som den utvecklingsstördes hem där han dock kan få det stöd och den hjälp han i det enskilda fallet kan ha behov av. Gruppbostaden skall vara den alternativa boendeformen för vuxna utvecklingsstörda som inte kan bo i en egen bostad.

Bestämmelsen om avgifter för de särskilda omsorgerna finns i 13 § första stycket i den föreslagna lagen. Bestämmelsen överensstämmer i sak med 56 § i 1967 års omsorgslag. Huvudregeln är att de särskilda omsorgerna är avgiftsfria. Liksom hittills får dock huvudmannen ta ut skäliga avgifter för kost och logi av dem som har stadigvarande bostad på huvudmannens bekostnad, om de inte har rätt till hel förtidspension, helt sjukbidrag eller hel ålderspension samt har inkomst av eget arbete. I propositionen framhålls att liksom avsikten har varit med nuvarande bestämmelse bör regeringen vid behov kunna meddela föreskrifter om avgifternas storlek på det sättet att de

boende garanteras att få behålla medel till sina personliga behov. Dessa bestämmelser bör enligt socialministern motsvara reglerna om förbehållsbelopp i 47 § socialtjänstförordningen (1981:750), vilka gäller vid helinackordering i servicehus för äldre. I 13 § andra stycket erinras om landstingskommunernas rätt att enligt 10 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring i vissa fall uppbära folkpension som ersättning för vården enligt regeringens bestämmande. Regeringen har i 2 § kungörelsen (1962:393) om rätt i vissa fall för kommun eller annan att uppbära folkpension föreskrivit att landstingskommunen får uppbära pension för någon som åtnjuter omsorger enligt nuvarande omsorgslag om den pensionsberättigade under hel månad bor kostnadsfritt i elevhem, vårdhem, specialsjukhus eller inackorderingshem eller i enskilt hem på bekostnad av landstingskommunen. I kungörelsen föreskrivs vidare (4 §) bl. a. att den som uppbär folkpension i annan form än barnpension skall för den pensionsberättigades personliga behov tillhandahålla denna ett belopp som motsvarar förbehållsbeloppet vid helinackordering i servicehus.

De två frågor som aktualiseras genom motionerna är *dels* huvudmannens rätt att alls ta ut avgifter av pensionsberättigade utvecklingsstörda, *dels* rätten för den pensionsberättigade att själv uppbära sin pension och därefter betala de bestämda avgifterna till huvudmannen.

Enligt utskottets mening är det i de allra flesta fall till gagn för de handikappolitiska strävandena mot normalisering och integrering att där så är möjligt låta den utvecklingsstörde själv uppbära sin pension och därefter betala fastställda avgifter till huvudmannen. Redan nu är det som anförts bl. a. i propositionen vanligt att utvecklingsstörda på inackorderingshem själva uppbär sin pension och därefter betalar den avgift för mat och husrum som fastställts för sådana handikappade som enligt 56 § nuvarande omsorgslag kan åläggas att betala för den delen av omsorgerna. I propositionen diskuteras huruvida det beskrivna förfarandet överensstämmer med omsorgslagens regler. Socialministern anför (s. 71) att "det endast kan framhållas att så länge huvudmannen håller sig inom ramen för det tillåtna belopp som denne har rätt att tillgodogöra sig ur pensionen, kan ett sådant förfaringssätt inte anses stå i strid med första stycket." Utskottet anser det emellertid önskvärt att lagligheten av ett sådant tillvägagångssätt inte skall kunna sättas i fråga. Enligt utskottets mening bör dessutom lagtexten ge uttryck åt synen att den utvecklingsstörde så långt det är praktiskt möjligt och rimligt skall uppmuntras att själv ta ansvar för sin ekonomi och betala utgifter som inte framstår som alltför komplicerade. Av den nya lagen bör sålunda klart framgå att skäliga avgifter för kost och logi får tas ut av den som bor i gruppbostad för vuxna.

Det kan diskuteras om en sådan regel endast bör avse gruppbostäder för vuxna eller ha generell räckvidd. Bl. a. finns anledning att beröra frågan om motsvarande regler bör gälla för elevhemsboende. Elevhem skall, enligt vad som framhålls i propositionen, vara ett alternativ för främst barn i tonåren,

som behöver bo utanför föräldrahemmet. Elevhemmen skall vara de boendes hem på vardagar under skoltid, medan barnen på lov och under helger normalt skall vistas i föräldrahemmet. Elevhemmen fyller således i allmänhet inte den funktion som definitiv och enda bostad som gruppbostaden gör för den vuxne utvecklingsstörde. Utskottet anser emellertid inte att det finns tillräckliga skäl att ha olika regler i detta hänseende, särskilt som ungdomarna i många fall kommer att vara över 18 år. Träning i att sköta egna utgifter är ett viktigt led i utvecklingen mot större självständighet.

En annan fråga i detta sammanhang är huruvida en ny regel om avgift för kost och logi även skall avse boende vid vårdhem för vuxna och specialsjukhus. Den successiva avvecklingen av dessa institutioner innebär enligt utskottets uppfattning att de boende som har förutsättningar att klara av att bo i gruppbostad kommer att flyttas till sådana. För den återstående gruppen, som troligen tillbringat en stor del av sitt liv i den avskilda miljö institutionerna utgjort, torde en förändring i dessa avseende inte vara till gagn. Utskottet anser därför inte att det tills vidare finns skäl att utsträcka den nya regeln om avgifter till utvecklingsstörda som vistas på vårdhem för vuxna eller specialsjukhus.

Om landstingskommunen sålunda ges rätt att ta ut avgifter för kost och logi av utvecklingsstörda som är pensionärer uppkommer frågan om inte häremot bör svara en rätt för de pensionsberättigade att själva uppbära sin pension.

Enligt förslaget till ny omsorgslag skall verksamheten vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet (3 § andra stycket). Ett sådant synsätt är enligt utskottet mening principiellt oförenligt med en allmän rätt för landstingen att inskränka samtliga utvecklingsstördas rätt att uppbära sin pension. Landstingskommunens nuvarande rätt att uppbära de utvecklingsstördas pensioner har sin grund i ett numera övergivet synsätt då det gäller omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. I sammanhanget kan erinras om att rätten för kommun att uppbära folkpension som tillkommer äldre människor som bor i ålderdomshem, avskaffades såsom otidsenlig och oförenlig med målen för äldreomsorgen då socialtjänstlagen antogs (jfr SoU 1979/80:44 s. 119).

Utskottet anser sålunda att landstingskommunens nuvarande möjlighet att uppbära pensionen för utvecklingsstörda som får vård eller försörjning på landstingets bekostnad bör upphöra. Den ersätts av den angivna rätten för landstinget att i motsvarande fall ta ut skälig avgift för kost och logi. Avgiften bör inte få bestämmas högre än vad som svarar mot nuvarande regler om uppbärande av pensionen med avdrag för s. k. förbehållsbelopp.

Då det gäller de boende på vårdhem för vuxna samt på specialsjukhus bör som ovan anförts avgifter inte få tas ut. Landstingskommunernas rätt att uppbära pensionen för dessa utvecklingsstörda bör därför bibehållas under den övergångsperiod som institutionerna finns kvar.

Utskottet är självfallet medvetet om att inte alla psykiskt utvecklingsstörda är i stånd att själva uppbära sin pension och svara ens för mycket enkla

utgifter. Denna omständighet bör dock inte föranleda att alla utvecklingsstörda som får bostad på landstingets bekostnad berövas den principiella rätten till sin egen pension. De fall där den utvecklingsstörde är ur stånd att själv förvalta pensionen bör enligt utskottets mening lösas antingen genom att landstinget lämnar hjälp på frivillig basis eller genom att pensionen utbetalas till en ställföreträdare för den utvecklingsstörde, dvs. god man eller förmyndare. Ett sådant system stärker också den enskildes rättssäkerhet.

Regeringen bör i samband med annan följdlagstiftning till omsorgslagen utarbeta förslag till författningsreglering i fråga om utbetalningen av pension så att en lagändring kan träda i kraft samtidigt med omsorgslagen. Detta bör med anledning av motionerna 1984/85:3134 (c) yrkande 4 i motsvarande del och 3136 (fp) yrkande 4 i motsvarande del ges regeringen till känna.

Utskottet vill tillägga att utskottets ställningstagande självfallet inte får tas till intäkt för att inskränka på landstingskommunernas service till de utvecklingsstörda beträffande t. ex. hjälp från huvudmannens sida med att lyfta pensionen och bestrida vissa kostnader. Detta bör emellertid bygga på frivilliga överenskommelser mellan den pensionsberättigade och huvudmannen.

Utskottets ställningstagande innebär, som tidigare framgått, att 13 § i lagförslaget föreslås ändrad så att bestämmelsen tillåter landstingskommunen att ta ut skälig avgift för kost och logi även av utvecklingsstörda som har pension. Härigenom undanröjs ett formellt hinder för KBT till utvecklingsstörda som bor i gruppbostad (jfr nedan). Utskottet förutsätter som ovan nämnts att de pensionsberättigade själva skall uppbära sin pension, antingen personligen eller, genom någon ställföreträdare. Upplysningen i andra stycket i paragrafen fyller då inte längre någon större praktisk funktion och föreslås utgå. Det kan i det sammanhanget erinras om att utskottet tidigare i år enhälligt uttalat sig för att regeringen skyndsamt skall överväga gällande regler för barnbidrag till handikappade barn i specialskola med sikte på ett avskaffande av nuvarande system (SoU 1984/85:18 s. 14).

Med anledning av motionerna 1984/85:3133 (s) yrkande 2, 3134 (c) yrkande 4 i motsvarande del, 3135 (vpk) yrkande 1 och 3136 (fp) yrkande 4 i motsvarande del föreslår utskottet sålunda att 13 § i lagförslaget får den lydelse som anges i *bilaga 2*.

Som ovan anförts bör de nu angivna reglerna inte gälla för utvecklingsstörda som bor på vårdhem för vuxna eller specialsjukhus. För att de hittillsvarande reglerna skall kunna tillämpas under avvecklingsperioden föreslår utskottet att 4 § i förslaget till promulgationslag får den lydelse som anges i *bilaga 3*.

Som ovan nämnts tas i *motion 1984/85:3135 av Lars Werner m. fl. (vpk)* upp rätten till KBT för utvecklingsstörda som bor i gruppbostad.

Enligt lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension skall kommunalt bostadstillägg, KBT, där kommun så beslutat, utgå till den som åtnjuter folkpension i form av bl. a. ålderspension eller

förtidspension och är mantalsskriven inom kommunen samt i övrigt enligt de grunder kommunen bestämmer. I Svenska kommunförbundets normalgrunder för KBT sägs bl. a. att KBT utgår inte till pensionär som stadigvarande vårdas på offentlig eller privat vårdinrättning. Frågan om huruvida de hittillsvarande inackorderingshemmen skall betraktas som vårdinrättningar och inte berättiga till KBT eller om KBT skall utgå för boendekostnader för pensionärer som bor i inackorderingshem har enligt vad utskottet inhämtat lösts olika i landets kommuner. – Gruppbostad enligt 4 § första stycket 5. är enligt vad utskottet tidigare anfört inte att anse som en form av vårdinstitution. Enligt vad utskottet ovan förordat kommer vidare skälig avgift att kunna tas ut för kost och logi i här aktuella fall. De hinder som tidigare förelegat för att låta KBT utgå torde därmed vara undanröjda. Utskottet vill för sin del understryka att utvecklingsstörda som bor i gruppbostad bör jämställas med andra boende i kommunen vad beträffar rätten till KBT. Det ankommer dock enligt 2 § andra stycket lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension på vederbörande kommun att fastställa de närmare grunderna för när KBT skall utgå.

Motion 1984/85:3135 (vpk) yrkande 1 får alltså enligt utskottets mening anses tillgodosedd genom de ändringar i lagförslaget som utskottet ovan förordat.

Avveckling av vårdhem och specialsjukhus

I propositionen föreslås att specialsjukhusen och vårdhemmen avvecklas. Socialministern framhåller att avvecklingsperiodens längd kommer att bestämmas av flera faktorer, såsom möjligheterna att genom olika åtgärder förhindra nyintagningar och påskynda utskrivningar genom att bygga bostäder, ordna service och daglig verksamhet. Då det gäller barn och ungdom kan enligt propositionen ett vårdhem inte vara en lämplig uppväxtmiljö. Nyintagningar av barn och ungdom för varaktigt boende i vårdhem skall därför enligt förslaget inte få äga rum varför avvecklingen torde kunna ske relativt snabbt. Även vårdhem för vuxna bör avvecklas, men det anses inte praktiskt möjligt att genomföra en total avveckling av dessa förrän på längre sikt. Socialministern framhåller att många psykiskt utvecklingsstörda under mycket lång tid har bott på vårdhem, som är det enda hem de känner till. Det är därför väsentligt att en utflyttning från vårdhemmen sker med varsamhet och med hänsynstagande till och efter samråd med varje enskild individ. Avvecklingen måste även ske med beaktande av de personella, ekonomiska och andra resurser som vid varje tidpunkt kan avdelas för detta ändamål. Enligt socialministerns bedömning går det inte att helt undvika nyintagningar under avvecklingsperioden, men som förutsättning för detta skall gälla att det föreligger synnerliga skäl. Socialministern föreslår slutligen att även specialsjukhusen skall avskaffas som vårdform inom omsorgerna. Mot bakgrund av de förberedelser som redan vidtagits eller är planerade

torde avvecklingsperioden kunna bli ganska kort. Nyintagningar på specialsjukhusen bör under avvecklingsperioden kunna ske endast om det föreligger synnerliga skäl. Bestämmelserna om vårdhemmen och specialsjukhusen under avvecklingsperioden föreslås tas in genom övergångsbestämmelser i promulgationslagen till omsorgslagen.

I *motion 1984/85:3137 av Nils Carlshamre m. fl. (m)* framhålls att det inte är välbetänkt att planera för en total avveckling av vårdhemmen för vuxna utvecklingsstörda, då det alltid kommer att finnas behov av mindre vårdhem med kvalificerade resurser för vissa gravt störda. Motionärerna framhåller också att det alltid kommer att finnas behov av föreskrifter om vård utan samtycke av personer som är så gravt störda att de inte är i stånd att lämna samtycke. Enligt motionärernas mening måste det finnas institutioner där den nödvändiga vården kan ges om inte dessa utvecklingsstörda skall bli helt hänvisade till mentalsjukhusen. I detta sammanhang anför motionärerna även att de finner den föreslagna regeln i promulgationslagen om att nyintagning av vuxna utvecklingsstörda i specialsjukhus eller vårdhem skall få ske endast om det finns synnerliga skäl alltför restriktiv. Motionärerna förordar att nyintagning skall få ske om särskilda skäl föreligger (*yrkande 2*).

Målet för omsorgsverksamheten är normalisering och integrering. Att bo på ett vårdhem är som framhålls i propositionen ofta att leva helt utanför det vanliga samhället. Vårdhemmen varken ser ut eller fungerar som ett hem och de intagna har svårt att delta i samhällets gemenskap. Utskottet delar därför socialministerns uppfattning att vårdhem och specialsjukhus efter hand bör avvecklas. Då det gäller vårdhem för barn bör detta kunna ske skyndsamt. Då det gäller vårdhemmen för vuxna vill utskottet understryka socialministerns ord att utflyttning från vårdhemmen måste ske med varsamhet och med hänsynstagande till och efter samråd med varje enskild individ. Det får inte bli så att utvecklingsstörda mot sin vilja tvingas flytta från sin invanda miljö till en ny och kanske skrämmande omgivning. Utskottet avstyrker sålunda bifall till motion 1984/85:3137 (m) yrkande 2 i vad rör avvecklingen av vårdhem för vuxna utvecklingsstörda (dvs. reglerna i den föreslagna 3 § promulgationslagen).

Mot bakgrund av utskottets principiella ställningstagande att specialsjukhus och vårdhem bör avvecklas anser utskottet det rimligt att det utnyttjande av befintliga institutioner som övergångsvis måste ske, begränsas så mycket som möjligt. Man bör försöka undvika att ytterligare människor tas in och vänjer sig vid miljön för att senare kanske få omställningssvårigheter i samband med en utflyttning från institutionen. Utskottet tillstyrker därför propositionens förslag om att nyintagning i specialsjukhus eller i vårdhem för vuxna får ske endast om det finns synnerliga skäl (5 § promulgationslagen) och avstyrker motion 1984/85:3137 (m) yrkande 2 i motsvarande del.

Huvudmannaskapet för särförskolan m. m.

Förskola utgör enligt 1967 års omsorgslag en del av särskolan för psykiskt utvecklingsstörda. Nu föreslås att förskolan skall upphöra att vara en del av särskolan, varför psykiskt utvecklingsstörda förskolebarn skall beredas plats i kommunernas förskolor på samma sätt som andra barn. Socialministern framhåller att tidiga pedagogiska insatser har särskilt stor betydelse för psykiskt utvecklingsstörda barn. Sådana insatser kan ges i hemmet för barn i de lägsta åldrarna och därefter lämpligen i förskola. Den kommunala barnomsorgens ökande insatser för dessa barn är helt i linje med den moderna synen på människor med funktionsnedsättning. Barnens förutsättningar att som vuxna delta i samhällslivet är enligt socialministerns övertygelse beroende av att integreringen börjar så tidigt som möjligt.

Genom den utveckling som sålunda har skett har kommunerna i praktiken ansvar för att även utvecklingsstörda barn bereds plats i den kommunala barnomsorgen. Enligt socialministern är tiden därför mogen att bekräfta den utveckling som ägt rum och skapa en gemensam förskola. Det framhålls dock i propositionen att en förutsättning för den föreslagna förändringen är att psykiskt utvecklingsstörda barn även i fortsättningen får det särskilda pedagogiska stöd som de behöver. De specialpedagogiska och rådgivande insatser som landstingen för närvarande förmedlar bör enligt propositionen även fortsättningsvis utgöra ett landstingskommunalt ansvar. Socialministern framhåller att sådana specialutbildade förskollärare, lärare 1, som för närvarande arbetar inom omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda även efter huvudmannaskapsförändringen utgör ett nödvändigt komplement som rådgivare åt den kommunala förskolepersonalen och som stöd till det enskilda barnet och dess familj. Särskilda förskolekonsulenter för rådgivning i pedagogiska frågor och för annat stöd bör enligt propositionen ingå i den landstingskommunala omsorgsverksamheten. De bör arbeta med bl. a. tidiga pedagogiska insatser för barnet i hemmet och även stå till förfogande för den kommunala förskolan i dess arbete med de psykiskt utvecklingsstörda barnen. De insatser för förskolebarnen från psykolog, sjukgymnast och arbetsterapeut, som nu ställs till förfogande av landstingskommunerna, förutsätter socialministern skall fortsätta. Personliga assistenter för att tillgodose barnens tillsyns- och omvårdnadsbehov vid kommunernas förskolor är emellertid kommunens eget ansvarsområde.

I *motion 1984/85:3134 av Ulla Tillander m. fl. (c)* framhålls att förslaget att förskolan skall brytas ur ramen för särskolan innebär att kontinuiteten bryts för de barn och ungdomar som omfattas av omsorgslagen. Enligt motionärernas uppfattning är det viktigt med en gemensam undervisningsideologi för hela särskolan. De förskolebarn det här gäller garanteras i dag en pedagogik och metodik som arbetats fram genom åren i en välutbyggd organisation. Samverkan med den övriga särskolan är dessutom väl utvecklad, organisatoriskt och personalmässigt. Landstingen bör enligt motionärernas uppfattning

tills vidare behålla det totala ansvaret för de barn och ungdomar som omfattas av omsorgslagen (*yrkande 2*).

Motionärerna framhåller vidare att integrering redan från förskolan är en angelägen strävan som dock alltid måste vägas mot de berörda barnens och ungdomarnas möjligheter att över huvud taget få en så gynnsam utveckling som möjligt. Vad som är bäst måste enligt motionärerna prövas i varje enskilt fall. Detta bör riksdagen enligt motionärernas mening ge regeringen till känna (*yrkande 3*).

I *motion 1984/85:3135 av Lars Werner m. fl. (vpk)* hemställs att förslaget om att särförskolan inordnas i den kommunala barnomsorgen skall avvisas (*yrkande 2*). Motionärerna anför att integrering kan ske utifrån den handikappades egna villkor eller utifrån de villkor som råder bland icke handikappade i samhället. Om en integrering i undervisningen av förskolebarn skall genomföras på den handikappades villkor skulle alla förskollärare vara specialutbildade, då det finns ett eller flera psykiskt utvecklingsstörda barn i gruppen. Intill dess att den kommunala barnomsorgen kan garantera att det finns anställda förskollärare med specialutbildning för de grupper där ett eller flera psykiskt utvecklingsstörda barn är inskrivna bör enligt motionärernas mening särförskolan bibehållas.

Utskottet har tidigare understrukit att målen för handikappolitiken kan sammanfattas i begreppen normalisering och integrering. Då det gäller utvecklingsstörda barn tar detta sig kanske framför allt uttryck i en strävan att barnen i möjligaste mån skall få växa upp i sina familjer. För att barnen som vuxna skall ha förutsättningar att delta i samhällslivet är det som framhålls i propositionen dessutom värdefullt att integreringen börjar tidigt. Som anges i propositionen går så gott som alla psykiskt utvecklingsstörda föreskolebarn, som har barnomsorg, i kommunens förskolor. Utskottet ser därför inga större fördelar med att behålla ett i huvudsak formellt landstingskommunalt huvudmannaskap för förskoleverksamheten. Däremot bör landstingen, som anförs i propositionen, fortfarande svara för vissa specialistinsatser som kan vara svåra att vidmakthålla inom ramen för den kommunala barnomsorgen. Utskottet vill understryka att den pedagogiska verksamheten för förskolebarnen inte får försämras genom att förskolan upphör att vara en del av särskolan.

Omsorgsstadgan (1968:146) innehåller behörighetsvillkor för tjänst som lärare för förskoleundervisning i särskolan. Några behörighetsvillkor för tjänster i kommunen kan inte anges i den nu föreslagna lagen. Inte heller finns någon direkt reglering av vilka resurser landstingen skall ställa till förskolans förfogande. Den övergripande regeln om de särskilda omsorgerna i 4 § första stycket 1. som innebär att den utvecklingsstörde har rätt till rådgivning, annat personligt stöd samt stöd av en kontaktperson måste dock enligt utskottets mening innebära att ett utvecklingsstört barns föräldrar eller annan företrädare kan kräva att landstinget tillhandahåller erforderligt expertstöd för barnet (jfr prop. s. 60). Utskottet avstyrker således motioner-

na 1984/85:3134 (c) yrkande 2 samt 3135 (vpk) yrkande 2 och tillstyrker propositionens förslag om att förskolan för utvecklingsstörda barn skall inordnas i den kommunala barnomsorgen.

När det gäller den försiktighet vid integreringen av de utvecklingsstörda barnen som anbefalls i motion 1984/85:3134 (c) vill utskottet framhålla att ett utvecklingsstört barns individuella förutsättningar och behov måste ges avgörande betydelse för barnets placering. Detta torde följa av barnets rätt till individuellt anpassat bistånd enligt socialtjänstlagen. Strävan bör emellertid vara att barnet tidigt får vänja sig vid en normal miljö. Utskottet anser inte att motionsyrkandet påkallar något riksdagens uttalande och avstyrker motionen i här aktuell del (yrkande 3).

Insatser på skolområdet

I propositionen föreslås att även insatser för flerhandikappade elever i särskolan skall ingå i arbetsområdet för de planeringsberedningar som finns vid länsskolnämnderna i Malmö, Göteborg, Solna, Örebro och Umeå. Planeringsberedningen har till uppgift att samordna insatserna i regionen för i första hand elever med handikapp i grundskolan, sameskolan, specialskolan och den kommunala gymnasieskolan. Socialministern erinrar om att det inom särskolan finns ett stort antal flerhandikappade elever för vilka det ofta behövs regionala insatser. I landstingskommunerna finns fem s. k. regionala tjänster som BU-lärare (för blinda utvecklingsstörda) och lika många som DU-lärare (för döva utvecklingsstörda). I propositionen föreslås att dessa tio tjänster, för vilka statsbidrag utgår, knyts till de länsskolnämnder där planeringsberedningar är inrättade.

Utskottet tillstyrker förslagen om regionala insatser på skolområdet.

Utskottet vill i detta sammanhang ta upp en annan fråga med anknytning till särskolan, nämligen skolpliktsåldern.

I den föreslagna lagen regleras i och för sig inte skolundervisningen för utvecklingsstörda barn och ungdomar. Socialministern anför att skolplikten och skolundervisningen bör regleras i skollagen och att han i denna fråga är ense med statsrådet Göransson. Av propositionen framgår att en sänkning av den nuvarande särskolpliktsåldern, 21 eller i vissa fall 23 år, föreslagits av såväl omsorgskommittén som omsorgsberedningen, i båda fallen kompletterat med förslag om rätt för psykiskt utvecklingsstörda att erhålla ytterligare undervisning upp till viss nivå/ålder. Många remissinstanser anser emellertid att nuvarande särskolpliktsålder skall vara kvar.

Utskottet ställer sig positivt till att reglerna om särskolan förs över till den planerade skollagen och även till att skolplikten regleras i det sammanhanget. Frågan om tidpunkten för skolpliktens upphörande kan emellertid kräva ytterligare överväganden. Det är viktigt att utvecklingsstörda ungdomar verkligen får all den undervisning som de kan tillgodogöra sig. En regeländring får inte ske på ett sådant sätt att vissa ungdomar i praktiken får mindre

skolundervisning och träning än nu och därmed sämre möjligheter att utveckla sina personliga resurser. Utskottet förutsätter att regeringen ägnar särskild uppmärksamhet åt denna fråga i det fortsatta beredningsarbetet.

Tillsynen över omsorgsvårdens personal

Genom *motion 1984/85:709 av Gullan Lindblad och Siri Häggmark (båda m)*, väckt under allmänna motionstiden 1985, väcks frågan om den s. k. tillsynslagens tillämpning på omsorgsvårdens personal. Frågan har inte behandlats i propositionen. I motionen begärs förslag till ändring av tillsynslagen så att även omsorgsvårdens personal kommer att stå under socialstyrelsens tillsyn. Motionärerna anför att den nuvarande omsorgslagen inte annat än i vissa undantagsfall medger att disciplinansvar kan ådömas personal inom omsorgsvården. Enligt motionärernas mening har utvecklingsstörda en ställning i förhållande till personalen som är jämförbar med patienter inom långvården, men de utvecklingsstörda har ofta sämre möjligheter att hävda sina intressen. Visserligen kan personal som gör sig skyldig till brottsliga handlingar ställas till ansvar i vanlig ordning, men enligt motionärerna kan en handling utan att vara brottslig vara klandervärd och lända den utvecklingsstörde till allvarligt men. Det är därför enligt motionärernas uppfattning viktigt att stärka de utvecklingsstördas rättsskydd genom att även omsorgspersonalen omfattas av tillsynslagen.

Lagen (1980:11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen m. fl. (tillsynslagen) trädde i kraft den 1 juli 1980. Lagen innhåller bl. a. bestämmelser om allmänna åligganden för personalen, om ansvar för fel och försummelser i vården, om ordningen för ansvarets utkrävande samt om återkallande av legitimation m. m. Frågor om disciplinansvar handläggs av en särskild nämnd, hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd.

Enligt 1 § tillsynslagen omfattas främst tre grupper hälso- och sjukvårdspersonal av tillsynen enligt lagen. Den första gruppen är personal vid sjukhus och andra inrättningar för öppen och sluten vård av patienter som drivs av det allmänna, av enskilda med bidrag från det allmänna eller efter särskilt tillstånd. Den andra gruppen omfattar de legitimerade yrkesutövarna utanför de nämnda inrättningarna samt den personal som biträder sådana yrkesutövare i vården av patienter. Till den tredje gruppen hör den personal som arbetar inom detaljhandeln med läkemedel.

Utöver de angivna begränsningarna till tre kategorier finns en ytterligare bestämning för att ange den åsyftade personkretsen. Enligt 1 § avses "hälso- och sjukvårdspersonal". Uttrycket "hälso- och sjukvård" är emellertid inte entydigt. I tillsynslagen avses endast den individuellt inriktade vården till förebyggande, uppspårande, utredning eller behandling av sjukdom, skada eller kroppsfel samt vård i samband med barnsbörd. Denna begränsning har i lagen kommit till uttryck genom att man i lagtexten talar om *vård av patienter*. Vård enligt lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt

utvecklingsstörda räknas inte i sig till hälso- och sjukvård. Personalen i denna verksamhet hänförs under lagen endast i de fall den är verksam vid en sjukvårdsinrättning, exempelvis ett specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda, eller under en legitimerad yrkesutövares överinseende utför sådana arbetsuppgifter som är att hänföra till hälso- och sjukvård i den betydelse som anförts ovan.

I tillsynslagen stadgas att den på ovan beskrivet sätt bestämda kretsen av hälso- och sjukvårdspersonal i yrkesutövningen står under tillsyn av socialstyrelsen och omfattas av det särskilda disciplinansvaret enligt lagens 12–14 §§. Detta ansvar innebär att om den som tillhör, eller i vissa fall tillhört, hälso- och sjukvårdspersonalen uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter vad som åligger honom i hans yrkesutövning, och felet inte är ringa, disciplinpåföljd i form av erinran eller varning får åläggas honom.

Bestämmelserna i tillsynslagen innebär att all hälso- och sjukvårdspersonal som omfattas av lagen – således även privata yrkesutövare – är underkastad ett särskilt offentligrättsligt ansvar.

Bestämmelser om disciplinansvar finns även i *lagen (1976:600) om offentlig anställning* (LOA), som gäller anställda hos staten, kommuner, landstingskommuner, allmänna försäkringskassor m. fl.; beträffande anställda hos kommuner och landstingskommuner dock endast om anställningen är statligt reglerad (1 kap. 1 och 5 §§ samt 10 kap. 1 och 4 §§). Om tillsynslagen är tillämplig har den företräde framför LOA. Vidare gäller givetvis *brottsbalkens* bestämmelser. Hälso- och sjukvårdspersonal kan således ställas till ansvar i vanlig ordning för allmänna brott som begåtts i tjänsten.

Utskottet behandlade senast frågan om avgränsningen av den krets som omfattas av tillsynslagens ansvarsregler i betänkande SoU 1984/85:2. Frågan gällde då ansvarsreglerna för förtroendeläkare och utskottet uttalade att regeringen borde överväga om nuvarande regler om ansvar för förtroendeläkare är lämpligt utformade och tillräckliga med hänsyn till patienternas intressen. Detta gav riksdagen regeringen till känna.

Som motionärerna anfört har socialstyrelsen gjort en framställan till regeringen om att personalen inom omsorgsvården skulle föras in under tillsynslagens bestämmelser. Skrivelsen har remissbehandlats, men inte föranlett någon åtgärd.

Frågan om utsatta gruppers skydd mot olämplig behandling och/eller övergrepp från viss vårdande personal är av principiell betydelse. Det gäller inte minst i fråga om utvecklingsstörda, som inte sällan kan vara mycket beroende av personalen samtidigt som de har särskilt svårt att hävda sina rättigheter eller påkalla hjälp utifrån. Enligt vad utskottet har inhämtat kommer emellertid frågan om ansvarsreglerna för förtroendeläkarna att tas upp av regeringen under kommande höst. I samband därmed avser man även att överväga frågan om att eventuellt föra in vissa andra grupper under tillsynslagens bestämmelser. Utskottet vill understryka det angelägna i att regeringen i det sammanhanget också överväger frågan om ansvaret för olika

personalkategorier inom omsorgsverksamheten. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet motion 1984/85:709 (m).

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *personkretsen i omsorgslagen*
   att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med anledning av motion 1984/85:3134 yrkande 1, motion 1984/85:3136 yrkandena 1 och 2 samt motion 1984/85:3137 yrkande 1
   a) antar i propositionen framlagt förslag till lydelse av 1 § i förslaget till lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.,
   b) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
2. beträffande *gruppbostad*
   att riksdagen med anledning av regeringens förslag och motion 1984/85:3133 yrkande 1 och motion 1984/85:3136 yrkande 3 antar
   a) den såsom *Utskottets förslag* betecknade och i *Bilaga 2* upptagna lydelsen av 4 § i förslaget till lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.,
   b) den såsom *Utskottets förslag* betecknade och i *Bilaga 3* upptagna lydelsen av 8 § i förslaget till lag om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.,
3. beträffande *avgifter för boende*
   att riksdagen med anledning av regeringens förslag och motion 1984/85:3133 yrkande 2, motion 1984/85:3134 yrkande 4 i motsvarande del, motion 1984/85:3135 yrkande 1 och motion 1984/85:3136 yrkande 4 i motsvarande del antar
   a) den såsom *Utskottets förslag* betecknade och i *Bilaga 2* upptagna lydelsen av 13 § i förslaget till lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.,
   b) den såsom *Utskottets förslag* betecknade och i *Bilaga 3* upptagna lydelsen av 4 § i förslaget till lag om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.,
4. beträffande *rätten att uppbära sin pension*
   att riksdagen med anledning av motion 1984/85:3134 yrkande 4 i motsvarande del och motion 1984/85:3136 yrkande 4 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
5. beträffande *avveckling av vårdhemmen för vuxna utvecklingsstörda*
   att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1984/85:3137 yrkande 2 i motsvarande del antar i propositionen föreslagen lydelse av 3 § i förslaget till lag om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.,

6. beträffande *nyintagning i specialsjukhus och vårdhem för vuxna*
att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1984/85:3137 yrkande 2 i motsvarande del antar i propositionen föreslagen lydelse av 5 § i förslaget till lag om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.,
7. beträffande *huvudmannaskapet för särförskolan*
att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1984/85:3134 yrkande 2 och motion 1984/85:3135 yrkande 2 antar i propositionen framlagt förslag till 2 § i förslaget till lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.,
8. beträffande *integrering av förskolebarn*
att riksdagen avslår motion 1984/85:3134 yrkande 3,
9. beträffande *regionala insatser på skolområdet*
att riksdagen godkänner vad som föreslagits i propositionen,
10. beträffande *tillsynslagens tillämpningsområde*
att riksdagen avslår motion 1984/85:709,
11. att riksdagen antar i propositionen framlagt förslag till lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. i den mån förslaget inte behandlats under mom. 1, 2, 3 och 7,
12. att riksdagen antar i propositionen framlagt förslag till lag om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. i den mån förslaget inte behandlats under mom. 2, 3, 5 och 6,
13. att riksdagen antar i propositionen framlagt förslag till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

Stockholm den 21 maj 1985

På socialutskottets vägnar
INGEMAR ELIASSON

Närvarande: Ingemar Eliasson (fp), Evert Svensson (s), John Johnsson (s), Blenda Littmarck (m), Stig Alftin (s), Lilly Bergander (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s), Ingvar Eriksson (m), Inga Lantz (vpk), Göran Eriesson (m), Rosa Östh (c) och Bengt Lindqvist (s).

Reservationer

Avveckling av vårdhemmen för vuxna utvecklingsstörda m. m. (mom. 5 och 6 i hemställan)

1. av Blenda Littmarck, Ann-Cathrine Haglund, Ingvar Eriksson och Göran Ericsson (samtliga m) som anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 15 som börjar med "Målet för" och som slutar med "i motsvarande del" bort ha följande lydelse:

Målet för omsorgsverksamheten är normalisering och integrering. Utskottet har därför uppfattningen att vårdhem och specialsjukhus i huvudsak bör avvecklas. Då det gäller vårdhem för barn bör detta kunna ske skyndsamt. Då det gäller vårdhemmen för vuxna vill utskottet understryka socialministerns ord att utflyttning från vårdhemmen måste ske med varsamhet och med hänsynstagande till och efter samråd med varje enskild individ. Det får inte bli så att utvecklingsstörda mot sin vilja tvingas flytta till en ny och kanske skrämmande omgivning. Emellertid kommer det enligt utskottets mening dessutom alltid att finnas behov av mindre vårdhem med kvalificerade resurser för vissa gravt utvecklingsstörda. Planeringen kan därför enligt utskottets uppfattning inte inriktas på en total avveckling av vårdhemmen för vuxna utvecklingsstörda utan målsättningen bör vara utflyttning från vårdhemmen i möjligaste mån. Med anledning av motion 1984/85:3137 yrkande 2 i motsvarande del förordar utskottet därför en ändrad lydelse av 3 § lagen om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.

Utskottet anser även att den föreslagna bestämmelsen att nyintagning i vårdhem för vuxna eller i specialsjukhus får ske endast om det finns synnerliga skäl är alltför restriktiv och förordar i stället med anledning av motion 1984/85:3137 (m) yrkande 2 i motsvarande del att 5 § lagen om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om utvecklingsstörda m. fl. skall ändras så att nyintagning får ske om särskilda skäl föreligger.

dels att utskottet under mom. 5 och 6 bort hemställa

5. beträffande *avveckling av vårdhemmen för vuxna utvecklingsstörda* att riksdagen med anledning av regeringens förslag och motion 1984/85:3137 yrkande 2 i motsvarande del antar den i *bilaga 4* upptagna och såsom *Reservanternas förslag* betecknade lydelsen av 3 § lagen om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.,
6. beträffande *nyintagning i specialsjukhus och vårdhem för vuxna* att riksdagen med anledning av regeringens förslag och motion 1984/85:3137 yrkande 2 i motsvarande del antar den i *bilaga 4* upptagna och såsom *Reservanternas förslag* betecknade lydelsen av 5 § lagen om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.

Huvudmannaskapet för särförskolan (mom. 7 i hemställan)

2. av Ulla Tillander (c), Inga Lantz (vpk) och Rosa Östh (c) som anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 17 som börjar med "Utskottet har" och som slutar på s. 18 med "kommunala barnomsorgen" bort ha följande lydelse:

Propositionens förslag innebär att landstingskommunerna behåller huvudmannaskapet för de särskilda omsorgerna och för särskolan. Däremot föreslås att kommunerna skall överta ansvaret för förskoleverksamheten för de utvecklingsstörda barnen och att dessa skall integreras i kommunernas vanliga barnomsorg. Utskottet delar uppfattningen att den tidiga integreringen av de psykiskt utvecklingsstörda barnen är angelägen för att barnen som vuxna skall kunna delta i samhällslivet. Integreringen måste dock ske på de berörda barnens villkor. Enligt utskottets mening är det viktigt att de förskolebarn det här gäller garanteras en pedagogik och metodik som utgår från deras förutsättningar och som under åren arbetats fram i hittillsvarande organisation. Utskottet anser att intill dess det kan garanteras att den kommunala förskolan har samma specialresurser för de utvecklingsstörda förskolebarnen som landstingskommunerna har i dag, bör landstingskommunerna behålla ansvaret även för särförskolan.

Med anledning av motionerna 1984/85:3134 (c) yrkande 2 och 3135 (vpk) yrkande 2 föreslår utskottet sålunda att propositionens lagförslag (2 §) ändras så att landstingskommunerna skall behålla ansvaret för förskoleverksamheten för de utvecklingsstörda barnen.

dels att utskottet under mom. 7 bort hemställa

7. beträffande *huvudmannaskapet för särförskolan*
att riksdagen med anledning av motion 1984/85:3134 yrkande 2 och motion 1984/85:3135 yrkande 2 beslutar anta följande såsom *Reservanternas förslag* betecknade lydelse av 2 § i förslaget till lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.

Propositionens förslag	*Reservanternas förslag*
2 §	
I socialtjänstlagen (1980:620) och i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) finns förskrifter om kommunernas och landstingskommunernas ansvar för socialtjänst respektive hälso- och sjukvård åt alla.	
	Det ansvar för förskole- och fritidshemsverksamhet som enligt 13 – 18 §§ socialtjänstlagen (1980:620) åvilar kommun skall dock åvila landstingskommun såvitt avser barn med rätt till särskilda omsorger enligt denna lag.

Tillsynslagens tillämpningsområde (mom. 10 i hemställan)

3. av Blenda Littmarck, Ann-Cathrine Haglund, Ingvar Eriksson och Göran Ericsson (samtliga m) som anser

dels att det avsnitt i betänkandet som börjar på s. 20 med "Frågan om" och som slutar på s. 21 med "motion 1984/85:709 (m)" bort ha följande lydelse:

Frågan om utsatta gruppers skydd mot olämplig behandling och/eller övergrepp från vårdande personal är av principiell betydelse. Det gäller inte minst i fråga om utvecklingsstörda, som inte sällan kan vara mycket beroende av personalen samtidigt som de har särskilt svårt att hävda sina rättigheter eller påkalla hjälp utifrån. Enligt vad utskottet inhämtat kommer frågan om ansvarsreglerna för förtroendeläkarna att tas upp av regeringen under kommande höst. Enligt utskottets mening bör regeringen då även ge förslag till sådan ändring av tillsynslagen att omsorgsvårdens personal kommer att omfattas av lagens ansvarsregler. Detta bör riksdagen med anledning av motion 1984/85:709 (m) ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 10 bort hemställa

10. beträffande *tillsynslagens tillämpningsområde*
att riksdagen med anledning av motion 1984/85:709 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Bilaga 1

I proposition 1984/85:176 framlagda lagförslag

1 Förslag till
Lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag innehåller föreskrifter om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda.

Vad i lagen sägs om psykiskt utvecklingsstörda gäller även personer som på grund av hjärnskada, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, har fått ett betydande och bestående begåvningshandikapp samt personer med barndomspsykos.

2 § I socialtjänstlagen (1980:620) och i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) finns föreskrifter om kommunernas och landstingskommunernas ansvar för socialtjänst respektive hälso- och sjukvård åt alla.

Verksamhetens mål

3 § De särskilda omsorgerna skall syfta till att ge psykiskt utvecklingsstörda möjlighet att leva som andra och i gemenskap med andra. Omsorgerna skall vara inriktade på att utveckla den enskildes egna resurser.

Verksamheten skall vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet.

De särskilda omsorgerna

4 § De särskilda omsorgerna är

1. rådgivning, annat personligt stöd samt stöd av en särskild kontaktperson,
2. daglig verksamhet i dagcenter eller annan sysselsättning för dem över skolåldern, som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig,
3. korttidsvistelse utanför det egna hemmet i syfte främst att avlösa anhöriga i vård och tillsyn, samt korttidstillsyn utanför hemmet av skolungdom över 12 år,
4. bostad i familjehem eller elevhem för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet,
5. bostad i grupphem för vuxna som inte kan bo självständigt.

I de särskilda omsorgerna enligt första stycket 2–5 ingår också omvårdnad. I de särskilda omsorgerna bostad i elevhem och bostad i grupphem ingår vidare fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter.

Rätten till särskilda omsorger

5 § Psykiskt utvecklingsstörda har rätt till särskilda omsorger enligt denna lag, om de behöver sådant stöd och sådan hjälp i sin livsföring och deras behov inte tillgodoses på något annat sätt.

Psykiskt utvecklingsstörda skall genom de särskilda omsorgerna tillförsäkras goda levnadsvillkor.

De särskilda omsorgerna skall anpassas till mottagarens individuella behov samt utformas så att de är lätt tillgängliga för de människor som behöver dem och stärker deras förmåga att leva ett självständigt liv.

6 § Särskilda omsorger skall ges den psykiskt utvecklingsstörde endast om han begär det. Om han är under 15 år eller, i annat fall, om han uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan, skall de särskilda omsorgerna ges på begäran av vårdnadshavare, förmyndare eller god man.

Landstingskommunens ansvar

7 § Varje landstingskommun skall svara för de särskilda omsorgerna åt psykiskt utvecklingsstörda som är bosatta inom landstingskommunen. Psykiskt utvecklingsstörda som vistas i landstingskommunen under en kortare tid skall ges det stöd och den hjälp som de omedelbart behöver.

Vad som i denna lag sägs om landstingskommuner gäller också kommuner som inte ingår i en landstingskommun. Föreskrifter om förvaltningsutskottet skall därvid avse kommunstyrelsen.

8 § Till landstingskommunens uppgifter hör att

1. göra sig förtrogen med psykiskt utvecklingsstördas levnadsförhållanden samt verka för att de får sina behov allsidigt tillgodosedda,
2. informera om verksamhetens mål och medel,
3. i samverkan med kommunerna i landstingskommunen samordna den verksamhet som behövs för psykiskt utvecklingsstörda och deras familjer samt verka för att den utvecklas på ett tillfredsställande sätt,
4. medverka till att psykiskt utvecklingsstörda får en meningsfull sysselsättning genom förvärvsarbete,
5. samverka med organisationer som företräder psykiskt utvecklingsstörda,
6. verka för att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt för psykiskt utvecklingsstörda.

9 § Landstingskommunen skall efter samråd med kommunerna inom landstingskommunen planera för de särskilda omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda.

10 § Samråd skall fortlöpande ske med den psykiskt utvecklingsstördes närstående.

11 § Landstingskommunen skall anmäla till överförmyndaren när en psykiskt utvecklingsstörd kan antas behöva förmyndare eller god man samt när en omyndighetsförklaring bör kunna hävas eller ett godmanskap kunna upphöra.

12 § Landstingskommunen får till kommun i landstingskommunen överlåta uppgift enligt denna lag beträffande psykiskt utvecklingsstörda som är bosatta i kommunen eller vistas där under kortare tid, om landstingskommunen och kommunen har kommit överens om det samt regeringen medger det.

Om en sådan överlåtelse sker, skall föreskrifterna i denna lag om landstingskommun i tillämpliga delar gälla för kommunen.

Avgifter

13 § Avgift skall inte tas ut för särskilda omsorger enligt denna lag. Av dem som inte är berättigade till folkpension i form av hel förtidspension eller hel ålderspension och som har inkomst av eget arbete får dock, när de har stadigvarande bostad på landstingskommunens bekostnad, skäliga avgifter för kost och logi tas ut enligt de grunder som landstingskommunen bestämmer. Avgifterna skall bestämmas så att de boende förbehålls tillräckliga medel för sina personliga behov. Regeringen meddelar ytterligare föreskrifter om sådana avgifter.

Om rätt för landstingskommunen att i vissa fall uppbära folkpension och barnbidrag finns särskilda bestämmelser.

Nämnder

14 § Ledningen av omsorgsverksamheten skall utövas av en omsorgsnämnd i den mån inte annat följer av sådant beslut som avses i 3 kap. 14 § kommunallagen (1977:179).

Landstingskommunen får tillsätta en särskild omsorgsnämnd eller uppdra åt en annan nämnd att vara omsorgsnämnd. Har detta inte skett, är förvaltningsutskottet omsorgsnämnd.

15 § I fråga om särskild omsorgsnämnd gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 3 kap. 2 §, 3 § första stycket, 4 §, 5 § första och tredje styckena, 6–8 §§, 9 § första stycket och 10–12 §§ kommunallagen (1977:179).

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:290) tillämpas bestämmelserna om jäv i 4 och 5 §§ nämnda lag i samtliga ärenden hos omsorgsnämnd.

Personal

16 § För verksamheten enligt denna lag skall det finnas den personal som behövs för att meddela god omsorg.

Regeringen bemyndigas att meddela föreskrifter om behörighet till tjänster inom omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda och om tjänsternas tillsättning. Regeringen får överlåta åt socialstyrelsen att meddela sådana föreskrifter.

Enskild omsorgsverksamhet

17 § Om en enskild yrkesmässigt vill bedriva sådan verksamhet för psykiskt utvecklingsstörda som anges i 4 § första stycket 2–5, skall den enskilde söka tillstånd hos socialstyrelsen. Tillstånd får inte lämnas utan att omsorgsnämnden i den landstingskommun där verksamheten skall bedrivas har tillstyrkt det.

Enskild verksamhet skall stå under tillsyn av omsorgsnämnden. Nämnden har rätt att inspektera verksamheten.

Tillsyn

18 § Socialstyrelsen har tillsyn över verksamhet enligt denna lag. Styrelsen skall därvid följa och stödja verksamheten. Styrelsen har rätt att inspektera verksamheten.

Ytterligare föreskrifter

19 § Regeringen bemyndigas att i fraga om verksamhet enligt denna lag meddela ytterligare föreskrifter till skydd för enskilda.

Regeringen får överlåta åt socialstyrelsen att meddela sådana föreskrifter.

Överklagande

20 § Omsorgsnämndens beslut om särskilda omsorger åt enskilda enligt 4 § får överklagas hos länsrätten.

Socialstyrelsens beslut i fråga om tillstånd enligt 17 § eller om föreläggande eller förbud enligt 21 § får överklagas hos kammarrätten.

De beslut som omsorgsnämnden, socialstyrelsen, länsrätten eller kammarrätten meddelar i fragor som avses i första och andra styckena gäller omedelbart. Länsrätten eller kammarrätten får dock förordna att dess beslut skall gälla först sedan det har vunnit laga kraft.

Övriga bestämmelser

21 § Om det föreligger något missförhållande inom enskild omsorgsverksamhet som avses i 17 §, skall socialstyrelsen förelägga den som har ansvaret för verksamheten att avhjälpa missförhållandet.

Om missförhållandet är allvarligt och socialstyrelsens föreläggande inte följs, får socialstyrelsen förbjuda verksamheten.

22 § Den som är eller har varit verksam inom enskild omsorgsverksamhet som avses i 17 § får inte obehörigen röja vad han därvid har erfarit om någons personliga förhållanden.

I det allmännas omsorgsverksamhet tillämpas bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100).

Föreskrifter om ikraftträdande av denna lag meddelas i lagen (1985:000) om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.

2 Förslag till
Lag om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. och denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

Vid ikraftträdandet skall lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda upphöra att gälla med de undantag som framgår av denna lag.

I fråga om annan undervisning för psykiskt utvecklingsstörda än undervisning i förskola skall utfärdas särskilda bestämmelser.

2 § Den som vid lagens ikraftträdande erhåller omsorger enligt den upphävda lagen skall utan särskilt beslut anses ha fortsatt rätt till motsvarande särskilda omsorger enligt den nya lagen. Om någon erhåller omsorger i former som saknar motsvarighet i den nya lagen, är landstingskommunen skyldig att tillhandahålla den enskilde samma omsorger så länge behovet kvarstår.

3 § Landstingskommunerna skall, i samband med att planeringen enligt 9 § i den nya lagen görs, även planera för avveckling av befintliga specialsjukhus och vårdhem.

Intill dess avveckling av specialsjukhus och vårdhem har ägt rum får omsorg alltjämt tillhandahållas vid sådana institutioner. Ledningen av verksamheten skall utövas av den nämnd som är omsorgsnämnd enligt den nya lagen.

4 § För innehållet i verksamheten vid specialsjukhus och vårdhem och för verksamhetens bedrivande i övrigt under avvecklingstiden gäller den nya lagens bestämmelser i tillämpliga delar. För specialsjukhusen tillämpas därutöver bestämmelserna i 13 och 14 §§ samt 16 § första stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

5 § Nyintagning i vårdhem för barn och ungdom får inte ske. Nyintagning i specialsjukhus eller i vårdhem för vuxna får ske om det finns synnerliga skäl.

Med avseende på den som bor i specialsjukhus eller i vårdhem skall omsorgsnämnden regelbundet och minst en gång om året överväga om boendet kan fortsätta i någon boendeform enligt den nya lagen.

6 § För specialsjukhus och vårdhem för vuxna gäller fortfarande i tillämpliga delar 35 § om beredande av vård oberoende av samtycke samt därtill anslutande bestämmelser i 36–37 a §§ och 39–54 §§ i den upphävda lagen.

7 § Uppgifter som enligt den upphävda lagen har ålegat överläkaren och vårdchefen hos omsorgsstyrelsen skall utföras av tjänstemän som landstingskommunen utser.

Beslut som enligt den upphävda lagen skulle ha fattats av beslutsnämnden skall i stället fattas av utskrivningsnämnd enligt lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Vid handläggning inför utskrivningsnämnden tillämpas 29, 30 och 32–34 §§ lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Därjämte skall 23 § i den upphävda lagen tillämpas.

Regeringen meddelar föreskrifter om ärendenas fördelning mellan utskrivningsnämnderna.

8 § Inackorderingshem och elevhem som nämns i den upphävda lagen skall anses vara grupphem respektive elevhem enligt den nya lagen.

9 § Den som har erhållit godkännande att driva enskild verksamhet enligt 10 § i den upphävda lagen skall anses ha tillstånd att på de villkor som angivits i godkännandet bedriva verksamheten enligt 17 § i den nya lagen.

10 § Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. eller i denna lag, skall hänvisningen i stället avse den nya bestämmelsen.

11 § Beslut om omsorger, som överklagas hos socialstyrelsen enligt 44 § andra stycket i den upphävda lagen, prövas enligt bestämmelserna i den lagen.

12 § Omsorgsstyrelser som tillsatts med stöd av den upphävda lagen skall fram till utgången av år 1988 fullgöra de uppgifter som enligt den nya lagen ankommer på omsorgsnämnd, om inte landstingskommunen dessförinnan beslutar annat.

3 Förslag till
Lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)

Härigenom föreskrivs att 1 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

1 §

Med hälso- och sjukvård avses i denna lag åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador. Till hälso- och sjukvården hör sjuktransporter.

I fråga om omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda finns bestämmelser i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

I fråga om tandvård finns särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

Bilaga 2

Av utskottet föreslagen lydelse av 4 och 13 §§ i förslaget till lag om särskilda omsorger för psykiskt utvecklingsstörda m. fl.

Propositionens förslag	*Utskottets förslag*
4 §	
De särskilda omsorgerna är	
1. rådgivning, annat personligt stöd samt stöd av en särskild kontaktperson,	
2. daglig verksamhet i dagcenter eller annan sysselsättning för dem över skolåldern, som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig,	
3. korttidsvistelse utanför det egna hemmet i syfte främst att avlösa anhöriga i vård och tillsyn, samt korttidstillsyn utanför hemmet av skolungdom över 12 år,	
4. *bostad* i familjehem eller elevhem för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet,	4. *boende* i familjehem eller elevhem för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet,
5. *bostad i gruppbem* för vuxna som inte kan bo *självständigt*.	5. *boende i gruppbostad* för vuxna som inte kan bo *i en egen bostad*.
I de särskilda omsorgerna enligt första stycket 2–5 ingår också omvårdnad. I de särskilda omsorgerna *bostad* i elevhem och *bostad i gruppbem* ingår vidare fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter.	I de särskilda omsorgerna enligt första stycket 2–5 ingår också omvårdnad. I de särskilda omsorgerna *boende* i elevhem och *boende i gruppbostad* ingår vidare fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter.
13 §	
Avgift skall inte tas ut för särskilda omsorger enligt denna lag. Av dem som *inte är berättigade till* folkpension i form av hel förtidspension eller hel ålderspension *och* som har inkomst av eget arbete får dock, när de har stadigvarande bostad på landstingskommunens bekostnad, skäliga avgifter för kost och logi tas ut enligt de grunder som landstingskommunen bestämmer. Avgifterna skall bestämmas så att de boende förbehålls tillräckliga medel för sina personliga behov. Regeringen meddelar ytterligare föreskrifter om sådana avgifter.	Avgift skall inte tas ut för särskilda omsorger enligt denna lag. Av dem som *uppbär* folkpension i form av hel förtidspension eller hel ålderspension *eller* som har inkomst av eget arbete får dock, när de har stadigvarande bostad på landstingskommunens bekostnad, skäliga avgifter för kost och logi tas ut enligt de grunder som landstingskommunen bestämmer. Avgifterna skall bestämmas så att de boende förbehålls tillräckliga medel för sina personliga behov. Regeringen meddelar ytterligare förskrifter om sådana avgifter.
Om rätt för landstingskommunen att i vissa fall uppbära folkpension och barnbidrag finns särskilda bestämmelser.	

Av utskottet föreslagen lydelse av 4 och 8 §§ i förslaget till lag om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.

Propositionens förslag	*Utskottets förslag*
4 §	
För innehållet i verksamheten vid specialsjukhus och vårdhem och för verksamhetens bedrivande i övrigt under avvecklingstiden gäller den nya lagens bestämmelser i tillämpliga delar. För specialsjukhusen tillämpas därutöver bestämmelserna i 13 och 14 §§ samt 16 § första stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982: 763).	För innehållet i verksamheten vid specialsjukhus och vårdhem och för verksamhetens bedrivande i övrigt under avvecklingstiden gäller den nya lagens bestämmelser i tillämpliga delar. *Beträffande avgifter gäller i stället för 13 § i den nya lagen 56 § i den upphävda lagen.* För specialsjukhusen tillämpas därutöver bestämmelserna i 13 och 14 §§ samt 16 § första stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).
8 §	
Inackorderingshem och elevhem som nämns i den upphävda lagen skall anses vara *grupphem* respektive elevhem enligt den nya lagen.	Inackorderingshem och elevhem som nämns i den upphävda lagen skall anses vara *gruppbostad* respektive elevhem enligt den nya lagen.

Bilaga 4

I reservation nr 1 föreslagen lydelse av 3 och 5 §§ i förslaget till lag om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.

Propositionens förslag	*Reservanternas förslag*
3 §	
Landstingskommunerna skall, i samband med att planeringen enligt 9 § i den nya lagen görs, även planera för avveckling av befintliga specialsjukhus och vårdhem.	Landstingskommunerna skall, i samband med att planeringen enligt 9 § i den nya lagen görs, även planera för avveckling av befintliga specialsjukhus och vårdhem *för barn och ungdom samt för en utflyttning från vårdhem för vuxna.*
Intill dess avveckling av specialsjukhus och vårdhem har ägt rum får omsorg alltjämt tillhandahållas vid sådana institutioner. Ledningen av verksamheten skall utövas av den nämnd som är omsorgsnämnd enligt den nya lagen.	Intill dess avveckling av specialsjukhus och vårdhem *för barn och ungdom* har ägt rum får omsorg alltjämt tillhandahållas vid sådana institutioner. Ledningen av verksamheten skall utövas av den nämnd som är omsorgsnämnd enligt den nya lagen. *Ledningen för verksamheten vid återstående vårdhem för vuxna skall utövas av den nämnd som är omsorgsnämnd enligt den nya lagen.*
5 §	
Nyintagning i vårdhem för barn och ungdom får inte ske. Nyintagning i specialsjukhus eller i vårdhem för vuxna får ske om det finns *synnerliga* skäl.	Nyintagning i vårdhem för barn och ungdom får inte ske. Nyintagning i specialsjukhus eller i vårdhem för vuxna får ske om det finns *särskilda* skäl.

Med avseende på den som bor i specialsjukhus eller i vårdhem skall omsorgsnämnden regelbundet och minst en gång om året överväga om boendet kan fortsätta i någon boendeform enligt den nya lagen.

Innehåll

Sammanfattning 1
Propositionen 2
Motioner 2
Utskottet 3
Bakgrund 3
Allmänt om förslaget till ny omsorgslag 4
Personkretsen 5
Gruppbostad för vuxna 8
Avgifter för boende m. m. 9
Avveckling av vårdhem och specialsjukhus 14
Huvudmannaskapet för särförskolan m. m. 16
Insatser på skolområdet 18
Tillsynen över omsorgsvårdens personal 19
Utskottets hemställan 21
Reservationer 23
1. Avveckling av vårdhemmen för vuxna utvecklingsstörda m. m. (mom. 5 och 6 i hemställan) av m 23
2. Huvudmannaskapet för särförskolan (mom. 7 i hemställan) av c och vpk 24 24
3. Tillsynslagens tillämpningsområde (mom. 10 i hemställan) av m 25
Bilagor 26
1. Propositionens lagförslag 26
2. Utskottets förslag till lydelse av 4 och 13 §§ i förslaget till lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. 34
3. Utskottets förslag till lydelse av 4 och 8 §§ i förslaget till lag om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. 35
4. I reservation nr 1 föreslagen lydelse av 3 och 5 §§ i förslaget till lag om införande av lagen (1985:000) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. 36